

ठरव्याप्रमाणे दि. १७ मे रोजी ह्या सहळीची सुरवात अमित व सौ.

प्रचीती ह्यांनी औरंगाबादहून केळी. वाशिकलाआही दोघे जनशताब्दीमध्ये भेटलो. वातानुकीळत डव्यात प्रथम अमितला आवडतान म्हणुन "जलाराम" म्हणून ब्यारवेडे आणले होते. त्यांच्या व नंतर चहाच्या अस्वाद घेऊन ११११ पर्यंत ठाण्याला पोहचलो. स्टेशनला शौल्शा कार घेऊन हजर होताच. त्या कारने आम्ही सर्व त्याच्या माजीनिडेमधील नवीन धरात. आभरस पोळी आदी जेवण करून एक दुळकी शाळी. दुपारी ३१११ MERU च्या दोन Taxies ने आम्ही मुंबई सेन्ट्रल स्टेशनवर पोहचलो. ५ वाजता राजधानी मध्ये बसलो. रूपा दिवसांपासुन राजधानीने प्रवास कुरव्याचे पनात होतेच. राजधानीची सर्व एटच वेगळी. गाडी बोरिवळीपर्यंत आल्यावर ब्रेकफास्ट (सॅण्डविच, मिठाई, शीतपेथ आदी). कापीजवळ सूप व सुरतळ जेवण. गाडीत बसल्यामसुन गप्पा-ठप्पा सुद्ध शाळ्याच होत्या. जेवणानंतर थोडावेळातच सोपलो. सकाळी जाग आली तेव्हा गाडीने "मथुरा" सोडल होत. क्वाट-आभळेट-चहा-काफी करेपर्यंत ११११ च्या सुभारस राजधानी राजधानी दिल्लीत दारवळ शाळी. ठरव्याप्रमाणे आमच्यासाठी स्टेशनवर त्वेरा गाडी आली होतीच. गाडीने आही हॉटेळवर. सगळ्यांनी आंधोळी करून जेवण घेतलं व लानडतोब आहोसर्व दिल्लीदर्शनासाठी निघालो. प्रथम पालीकाबजारला आलो. शौल्शला मोबाईल चार्जरची केवळ हवी होती. पण मंगळवार असल्याने बाजार बंद होता. मग पालीकाबजारलाच असलेल्या दिल्लीतील मेट्रो स्टेशनवर पोहचलो. व अक्षरधामची तिकीटे काढुन मेट्रोमध्ये शिरलो. मेट्रो ट्रेन कास्य सुंदर. अक्षरधामचे लॉनुनच दर्शन घेऊन मेट्रोनेपरत पालीकाबजारवर आलो. मग गाडीने राष्ट्रपती भवन, सफरजंग रोड, इंडिया गेट, पंतप्रधान निवास, राजघाट, लालकिल्ला आदी स्थानांमधे गाडीतुनच पाहुन संध्याकाळी कॉनोट प्लेसवर आलो. "नरुळ" च्या हॉटेळचा ब्यारवेड पाणी चाखुन असफळ शोध घेऊन "हळदीराम" च्या मूड प्लेझ मध्ये संध्याकाळचे जेवण घेऊन रात्री ९:३० पर्यंत जुव्या दिल्ली स्टेशनला पोहचलो. (स्टेशनवर येतेवेळी जुव्या दिल्लीतील अथंकर ट्रेनीकचा अनुभव घेऊनच). दुपारी बघितला "इंडिया" व रात्री बघितला "भारत", ~~राजधानीतच~~ दिसणारे "इंडिया" आणि "भारत" संपूर्ण देशभर बघायला मिळतान. त्यामुळेच २.०.०.०. जरी १०/१० वर गेला तरी "प्रेम भारत" गरीबच रहातो. मनात विचार आला की मी कुठे राहातो? "इंडियात" कि. "भारतात" ? अर्थातच इंडियात. मी कोण आहे ? इंडियन कि भारतीय ? अर्थातच इंडियन. मग थोडा अधिक विचार केल्यावर नाटलं मी इंडियनपण नाही आणि भारतीयपण नाही. मग मी कोण ? तर "इंडो-भारतीय".

असो. दिल्लीतुन नैनीतालला आही "काठगोडाम" रेल्वेने जाणार होतो. शौल्शाने 2 tier A/c RAC मि.गल्याने स्लीपरची तिकीटे काढुन ठेवली होती. प्रवासाच्या २-३ दिवस अगोदरच RAC clear झाल्याने आम्ही सर्व 'इंडियन' मनोभन सुरवावलो होतो. बाकी भारतीय रेलमध्ये २/३ tier A/c चे Confirmed तिकीट असले की त्याच्यासारखा प्रवास नाही. आमच्या गाडीने रात्रीतुन सर्व अंतर काढुन पहारे पाचला काठगोडाम गाठलं होतं. माझा शाळेत असतांना "भूगोल" जरी आवडीचा विषय असला तरी हे नांव मी कधीच ऐकल नव्हत. कसं असेल हे गाथ आणि स्टेशन ? ह्या नावाचा अर्थ काय ? पु लं. ना "चप्पेबहादुर" म्हणजे "चप्पा" धातलेला "रावबहादुर" वरायचं तसं मला "काठावस्त्र" "गोदाम" असंच डोळ्यासमोर.

काठगोड्रा स्टेशन पास चांगळ आणि स्वच्छ आहे. प्लेटफॉर्मवरूनच सभोवतालचे
 डोंगर दिसतात. पर्यटके प्रसन्न वातावरण. भोवताळी नजर फिरविली की लगेच
 लक्षात येत की नैनीताल जवळच असणार. स्टेशनबाहेर आली ठरविलेली गाडी
 हजर होतीच. एका सडसडीत, बुटक्या, धारेडोळे असणाऱ्या पण "smash" अशा
 आमच्या गाडीच्या चातकाने अतिशय प्रसन्न आणि नम्रपणे आम्चे स्वागत केले
 व सातानासकर आली गाडीत बसलो. आपल्यावरुनच सातान तसे माफकच
 पण आठ जणांच्या आठ बॅग्स होत्याच पण सगळ्या चाक असणाऱ्या. अशा बॅग्स
 निमानतळावर खूपच उपयुक्त पण रेव्हे स्टेशनवर मात्र ल्हाळाच्या धंदा
 बसविणाऱ्याच. धाटानुन वेडीवाकडी वळणे घेत गाडी नैनीतालच्या दिशेने निघाली.
 सगळ्यांना चहा हवा होता परंतु चहानंतर हॉटेळ कितीवेळात येईल त्याचा अंदाज
 नसल्याने चहानंतरच्या कार्यक्रमाचे काय? अशा संभ्रमीत अवस्थेत धाटतीत
 एका वळणावरुन थरीवर सगळ्यांनी त्या निसर्गिय वातावरणात आस्वाद घेतला.
 चहा सौख्यावर लक्षणा देशपांडेच्या "व्हाड लिखाण..." मधील "होळ वावर इन
 आवर..." आठवतं पण मध्यमकर्णीय पांढरपेक्षा संस्कृतीने सर्वांवर मात केली.
 साधारणतः पाऊण तासात गाडीने नैनीताल मध्ये प्रवेश केला. साधारणतः गावापासुन
 ४-५ मैलांवर असलेल्या 'सुखनाळ' येथील कुमाऊ मंडळ विकास निगम (K.M.V.N) हणजे
 आपल्याकडील M.T.D.C. च्या हॉटेळवर, नैनीतालचे सुंदर पायाचे तळे जोळडत प्रवेश
 केला. हॉटेळ व त्याचा परिसर सुंदर होता. सरकारी हॉटेळसमूह जागा मुबलक असते
 आमच्या खोल्याही प्रशस्त होत्या. खाली निरनिश्या वृक्षांनी आणि फुलांनी व्हालेली
 बाग. आमच्या खोल्यांच्या मध्यभागी एक छोटशी गच्ची. हत्का पाऊस सुरू झालेला.
 अशावेळी आली भागवलेला चहा (कॉफी) आला. गरमागरम चहाचा आस्वाद घेत आली
 सर्व सभोवतालच्या वातावरणाचा आनंद घेत होतो. आंबोळ कौर आटपुन लगेच
 सकाळची न्हाणी. लोत पराठा, आपलेट, जेड-जाम व खास उत्तराखंडातील खीर.
 बर्फे असल्याने आपल्याला हवे ते धायचे. चहा पळून लगेच आली बाहेर पडलो.
 सर्वप्रथम आली जवळच असणाऱ्या स्नो पॉइंटवर पोहचलो. इथुन चीन व नेपाळमध्ये
 असणाऱ्या हिमालयाच्या पर्वतरांगा दिसतात. अर्थात आली पोहचलो तेव्हा तिथं थुळ
 असल्याने आमचा पोपट. अर्थात एकर हवा व निसर्ग अप्रतिम. अर्था, अद्वैत
 पासुन आप्तपर्यंत सर्वांनी तेथील पारंपारिक वेधपरिधान करून मजा केली. तिथुन मग
 आली थोड खाली उतरून 'लेकपॉइंट' वर आलो. इथुन नैनीताल चा 'ताळ' खूपच
 सुंदर दिसतो. साधारणतः आंब्याच्या आकाराच्या ह्या तळचे पोहकरूप डोण्यात भरून
 आली येथील प्राणीसंग्रहालयान आलो. खरं तर दोही मुलांसाठी आली येथे आलो.
 इथला 'सु' पण डोंगरावर उंचजागी. तिथंपर्यंत पोहचेपर्यंत मुळ सोडुन सगळ्यांची दपछाक
 झाली. मुळ, शॅलेश व सी तिकीट काढुन आत गेलो. आतमध्येही चढण. वेगवेगळे
 पक्षी, प्राणी बघत आली Leopard च्यापशी पोहचलो. पाच Leopards ची live action
 बघायला मिळाली. अजुन चढुन गेल्यावर सायबेरीन वाघ गुहेत झोपलेला आढळलेला.
 गुहेत असल्यानी थोडीशी निराशाच झाली. थोड पुढे गेल्यावर अखळ दिसत
 बाकी प्राणी बघुन परतेवेळी वाघ हिंडत होता. हा सायबेरीन वाघ हातारा
 असलातरी प्रंचड मोठा होता. एकदरीत, सुमधे आली सर्वांनी मजा केली.
 खाली उतरून नैनीतालच्या 'मॉन्ट्रोअरीट' (त्याच्या भाषेत 'माळरोड') एका रेस्टॉरंटमध्ये
 दुपारी ४ ला जेवण घेतलं. इथे निसर्ग दर २०-२५ मिनिटांनी रंग बदलत असतो.
 दिवसभर ऊन-आभाळ-पाऊस असा खेळ अनुभवत होतो. नैनीताल मध्ये संध्याकाळी
 मॉन्ट्रोअरीट प्रंचड गर्दी होत असल्याने साधारणतः ५ ते ९ पर्यंत Tourist व बाहेरच्या
 वाहनांना बंदी असते

त्यामुळे आम्ही ४॥ पर्यंत हॉटेल्स परतलो. आमच्या गाडीचाळकाने आमच्या हॉटेल्स शेजारीच "Eco-park" नावाच्या एक point असल्याचे सांगितले. दोन दिवसांच्या प्रवासामुळे सगळ्यांचीच जरा दमदाक साळी होती. मुलांसाठी TV बघायचा होता. पण आम्ही चोपे (शॅल्श, मीनठ, प्राची आणि मी) तिकडे पोहचलो. तिथे ५ गुहा होत्या. त्यांना 'टायगर', 'पायथन', 'फ्लॉइंग फॅक्स' अशी भयानक नावे होती. आम्ही पहिल्याच असलेल्या 'टायगर' गुफेत शिरलो. प्राचीने आरडाओरडा सुरू केला. पण आम्ही आग्रह करून तिच्या आत ओढलेच. तिथे काश्मी गार्ड नसल्याने आम्हालाही थोडी भीती वाटली. थोड आत गेल्यावर एक प्रकाशस्रोत दिसल्याने पुढचा रस्ता दिसला. तो सर्व रस्ता पार करत गुहेच्या बाहेर आलो.

'पायथन' ह्या दुसऱ्या गुफेत शिरल्यावर मीनठने आरडाओरडा सुरू केला. त्यामुळे आमच्या भागातून थोड्याच रफा पंजाबी कुटुंबातील लोक पण धावले. चढ-उतार करत, आम्ही बाहेर आलो. प्राची आणि मीनठने मात्र आता गीटप्राथ केला. तिसऱ्या गुफेत मी आणि शॅल्शच शिरलो. ह्या गुहेतील रस्ता पहिल्या दोघांच्या जुळनेत जरा अरुंदच होता. ह्या दोघी आल्या नाही हेच बरे होते. गुहेच्या बाहेर थोडोना आम्हा दोघांची टक्कीच. गुहेच्या बाहेरील दाराजवळच एक "टायगर"! (धाबरू नका तो टायगरचा पुतळा होता). संध्याकाळ वरिच होत आल्याने पुढच्या गुहेचा नाद सोडून दिव. गुहांचा सुंदर अनुभव घेऊन आम्ही पार्किंगथेच थोडे चढून कॅम्पिंग गाढले. निसर्गाने चहाची ऑर्डर दिल्यावर ५ मिनिटांत रंग पाळला. एकदम आभाळ दाडुन आले. जोराचा वारा सुरू झाला. काहीवेळातच प्रचीतीचा हॉटेल्सकून फोन आला. लवकर या. स्क्रूप जोरात पाऊस होण्याची शक्यता नगरे. आम्ही त्या आतिशय मोठ्ठक वातावरणात चहा घेऊन हॉटेल्सवर पोहचलो आणि जोरदार पावसाळा सुखात साळी. रात्रीचे जेवण खमवसच केले. थोड्याफार गंधा मारून झोपी गेलो.

दुसऱ्या दिवशी आंधोळीकरून जाय्या. मेनु तोच फक्त सुरवातील्व कोकम सारले दिसणारे "ब्राऊज" नावाचे सरबत व खीरीदेवजी कॉनफळेक्स. स्वच्छ सूर्यप्रकाशात site seeing लो सुरवात साळी. प्रथम बोटीने नैनीतालच्या ताळभधुन बोटींग केले. तळ्याच्या दोन्ही किनाऱ्यांवर शहर डोंगरात वसलेले आहे. साधारणतः अर्धातास बोटींग करून गाडीने आम्ही 'सातताळ' कडे रवाना साळो. एकाळ एक लागुन सात ताळ इथे आहेत. परिसरपण स्वच्छ व रुमी गार्डिचा आहे. आप्की एका ताळवर उतरून पायी एक पूठ पार केला. सर्व ताळांचे निरीक्षण केल्यावर लिवू सरबत व 'शिकंजी' चा आश्वाद घेऊन गाडी 'हुमान गढी' कडे निघाली. ह्या ठिकाणी हुमानाची प्रंचड परतु आर्कषक अशा मूर्ती आहे. शेजारीच "वैश्व" देवीच्या मंदीराची प्रातिकृती आहे. ते सर्व बधुन आम्ही "भीमताळ" बायतला. ह्या ठिकाणी एक व्हेटसे धरप आहे व तळ्याच्या मध्यभागी "अंबेशीम" आहे. साधारणतः दोनच्या सुभारास आम्ही नैनीताळला परत आलो. माळरोडवरील फूडप्लाझा मध्ये जेवण करून समोरच असलेल्या नैनादेवी मंदीराचे व लागुनच असलेल्या गुरुद्वाराचे दर्शन घेतले. मंदीरातच लागुन असलेल्या च्यानामार्केटमध्ये शॉपिंग करून ४०० लो Rope way. वरती गेल्यावर पुन्हा धुक्यामुळे हिमाळय दिसलाच नाही. (3)

तिथेच शेजारी ESSER world प्रमाणे काही गमतीदार खेळाचा अड्डा, आर्या, प्रचीती व प्राचीने आनंद येऊन आही परतणे. माळरोडवर एके ठिकाणी सुंदर कॉफीचा आस्वाद घेतल्यावर अमित, प्रचीती व प्राची शॉपिंगात निघून गेले. आही पाचजण हॉटेकर परतले. रात्रीचे जेवण खूबच करून, गप्पाटप्पा करून शोपी गेले. दोन दिवस नैजीताळमध्ये फिरवून, शॉपिंग (इथे कॅन्डलस स्वरूप सुरेख मिळतात) करून दुसऱ्या दिवशी "कौसानीत" निघायच होतं.

KMVN च्या हॉटेळमध्येच जाण्यावर, नैजीताळच्या निसर्ग आठवेळ, दिसेल तेवढा डोक्यात साठवून सकाळी कौसानीसाठी निघाले. इथेमध्ये मला नेहमीच एखादं पर्यटन स्थळ सोडतांना थोडसं वाईच वाटत. पुन्हा आपण इथे येणार का? आठो तर केव्हा? त्यावेळी असा निसर्ग असेल का? असे विविध प्रश्न मनात येऊन जातात. ह्यापूर्वी हे प्रश्न उद्ये-कोडाई, पंचमडी-काव्हा, उज्जैन-इंदोर, गणपतीपुळे-जावस, सिमला-मंगळी मुंबार येथे ही स्थळे सोडतांना आली होती. ह्यावेळी नैजीताळ व पुढे "कौसानी" सोडतांना आले. अर्थात पर्यटन स्थळांवर २-४ दिवसच राहावयाचे असते. बाकी वेळी आमच्या धरीच जास्त बरे वाटते.

गाडी कौसानीकडे धावतांना भरपूर गप्पा, मजामजा सुरू होती. साधारणतः २-२१ तासांनी 'अळमोरा' जवळ असतांना एका नळ्यावर आमच्या चाळकाने आपचे लक्ष गप्पामधुन हिमालयाच्या नळ्याने भरलेल्या हिमशेखरांकडे नेऊन दिले. स्वरूप सुंदर दिसणाऱ्या ह्या पर्वतरांगा खरोखरच रोमांच उठविणाऱ्या. रस्ता पूर्ण धाट्या. अधुनमधुन ह्या रांगाचा लपडव सुरू होता. वाटेत एका दुकानात येथे प्रासिद्ध अस्तधारी "बाळमिठाई" घेतली. वाटेतच आतेशय दुर्मिळ असं ~~काय~~ गुळाबी रंगाने ~~काय~~ न्हाडून निघालेले शाड डोक्यांमध्ये आणि कॅमेच्याप्रथ साठवत आही अळमोरा सोडलं. तासभर प्रवास करून एका नळ्यावर नदीच्या तीरावर धारलेल्या एका हॉटेकर दुपासचं जेवण शाळं. तिथे एक मराठी कुटुंब भेटलं (प्रवासात स्वरूप मराठी भाषासं भेटली, मुंबई-पुणे, विदर्भ, खानदेश भागांतून आलेली). इतक्या दूरवर आल्यावर मराठी भाषासांशी मराठीतून बोलण्यात धान्य वाटतं. जेवणानंतर रीड-दोन तासांच्या प्रवासानंतर आही "कौसानी" मध्ये शिरलो. अड्डेतला अळमोरापासुनच कधी एका हिमालय दिसतो असा शाळ्याने तो दर पाच मिनिटांनी शोळेशळा "बाबा हिमालय केव्हा दिसणार?" प्रश्न विचारून बेजार केळं असावं. 'धाटाच्या रस्त्याचा आर्थात खूप त्रास होतो व त्यापुळे ती कार त्रास देते' (इति मीनळ). पण तिने आई किंवा बाबांची भांडी सोडली की तिने खिदळणं सुरू व्हायच. आताच्याही प्रवासात ती आमितबरोबर पूर्ण मजा करत होती. लहान मुलं त्यांच्या आई-बाबांचा असा पोपट करत असतात. रकंदर काय तर चारसोळात मुळेसुद्धा मोठ्या भाषासंप्रभाषा आनंद लुटतात. कौसानीमध्ये प्रवेश केल्यापासुनच हिमालयाच्या त्या पर्वतरांगा अधिकच स्पष्ट व जवळ दिसायला लागल्या आणि आही सर्व खूप. प्रवासाचा (तोही प्रखर उन्हातच) थकवा क्षणिक दूर शाळं. पर्वतरांगा बघत बघत गाडी KMVN च्या हॉटेळ परिसरात आली. कौसानी हे खंडं. त्यापुळे KMVN च हॉटेळपण बेतायच. परंतु हॉटेळच्या खोळीतून, गळरीतून सगळ्या हिमालय. त्यापुळे आपची मजा होती. निसर्ग बघायचा तर हॉटेळ जेमतेमच असावं. जामकुशी (म्हणजे जवळपास २ दोन तास) शोपून सूर्यास्ताच्या आधी गाडीने आही गांधी आश्रमात पोहचले. ह्या ठिकाणी भांडींचे दुर्मिळ कोये व संपूर्ण अविन सचित्र बघायला मिळते.

गांधी आश्रमानुन "नंदाधुरी", "त्रिशुळ" अशी जवळपास १०-१५ प्रसिध्द
 हिमाळयाची शिखरं अतिशय सुंदर दिसत होती. इथला सूर्यास्त म्हणूनच पाहाण्याजोगा.
 सूर्यास्ताला सूर्याची पिवळसर-ळाळ किरणे ह्या शिखरांवर परावर्तित होऊन
 ही सर्व शिखरं सोब्याच्या डोंगरासारखी दिसतात. निसर्गाचा हा केवळ अद्भूत
 नजारा ओळ्यात व स्मृतीत भरभरण साठवून घेतात. अजून संधीप्रकाश भरपूर होता.
 तेथील एका सुरक्षा शिपायाला व एका ~~आश्रमातील~~ व्यक्तीने विचारल्यावर
 सांगितले की गेल्या ४-५ महिन्यांनंतर आजच ही शिखरे दिसत आहेत. तुम्ही
 अजून थोडावेळ थांबा व आनंद ह्या. १५-२० मिनिटे अजून थांबत आम्ही तो
 आनंद घुलवा. फोटो काढले. अर्थात कितीही फोटो काढले, किंवा पानच्या पान
 लिहून काढली तरी प्रत्यक्ष अनुभवच खरा. ह्या 'साद देती हिमशिखरांची' साद
 प्रत्यक्ष अनुभवलेली वरी. आम्हाला जी मराठी, गुजराती व बंगाली कुटुंबीय
 नैनीतालला भेटले होते ते सर्व नौसानामीधरी भेटले.

गांधी आश्रमात जाण्याआधी शौटेश रोन्ही मुळीजा वेलून हॉटेलाच्या समोरच
 असणाऱ्या शेतामध्ये फिरत होता. हळूहळू एक-एकजण त्याला जॉईन झाले.
 हॉटेलाच्या आसपासच काही धरं होती. शेतामध्ये जाणारा रस्ता ह्या धराजवळच होता.
 जाता जाता एका धरात रोज मुळी चित्र काढत होत्या. एका थोड्याच ते छिन्न धर होत.
 आम्ही सर्व पुढे आलो पण आमची सौभाग्यवती ह्या धरातच असणाऱ्या एका बाईशी
 बोलत बसली होती. रात्री जेवणालावर प्राचीने ह्या कुटुंबाची कहाणी ऐकवली.
 नैनीतालच हे कुटुंब. नवरा एका शाळेत नोकरीला. सासु-सासऱ्यांच्या निधनानंतर नणद
 उकटली व तिने ह्यांचे सामान धराबाहेर काढून ह्यांना हाकटून दिले. नवऱ्याची नोकरीपण
 गेली. हताश झालेल्या धरातीळ ह्या कल्याणपुरुषाने एक दिवस विष आणले व आपण
 सर्व हे विष पिऊन ह्या जगाचा निरोप घेण्याचे ठरविले. बाईने मात्र त्याला ह्या
 विचारापासून दूर केले. आपण काहीतरी करू या, ह्यातून मार्ग सापडेल. आपण जरी
 शिकलो नाहीतरी रोन्ही मुळीजा शिकवून नोकरीला लवु इ. बाईचे आई-वडील-भाऊ
 कोसानीचे. त्यांच्या ओळखीने नवऱ्याला ह्या हॉटेलामध्ये नोकरी मिळाली व जवळच
 एका विधवेच्या माळकीच्या झोपडीवजा धरात भाड्याने जागापण मिळाली. वधातले ४-५
 महिने पानसाने पाणी धरात शिरते पण इलाज नाही. ती बाई दिवसातून एकदाच जेवते,
 कारण... धराजवळ सांडांस नाही व तिला पोटाचा विकार आहे. हे सर्व ऐकून भी सुडन
 झालो. आपण त्या बाईला व तिच्या मुळीजा व्यथितले होते. सगळे हसतमुख होते. एवढ्या
 प्रचंड समस्या असतांना ही सर्व लोकं हसू कशी शकतात? म्हणतात ना ज्याच्या कोणी वाळी
 नाही त्याच्या देतच वाळी. जीवनात आज पूर्ण अंधार असतांना, हेही दिवस जातील व
 चांगले दिवस नक्कीच येतील हा प्रचंड आशावाद त्या बाईजवळ होता व त्याच्या जोरावरच
 कपड्यांना इस्त्री करून, मुळीजा शिकवून मोठ करणाऱ्याचे स्वप्न ती व्यथत हसतमुखाने
 आयुष्य जगत होती. अशी अनेक कुटुंब आम्हाला देशात आहेत. त्यातील प्रवाधा
 कुटुंबाचे आयुष्य जवळून व्यथितह्यावर मन हेलोवून जाते. मनांत आले की आपण अशा
 सहोदर पैसा खर्च करतो आणि माझ्या देशातील अनेकांची ही अशी अवस्था.
 पण मग लगेच लक्षात आले की आमच्या साखळे पर्यटक इथे येतात म्हणून आमच्या
 वकळत ह्या लोकांच्या पोट भरतात. लोकसभेच्या सार्वत्रिक निवडणूक खर्चावर नेहमीच बोलले जाते.

माजातीळ अशी मागसं व्यक्तिं की नारतं निदान निवडपुकांच्या काळात अशा अनेक
तांना कामे मिळतात व त्यांच पोट भरतं. शेवटी पैसा खेळता तरच गरीबांना चार दिवस
सुखाचे जगाता येतात. शांतपणे हॉटेल्मधील TV लावुन निविध चॅनलसु बघत बसलो.
समोर कार्यक्रम चाळू असले तरी डोक्यात ती धोबीण व गांधी तल्ल्यान.

संख्या दिवशी site seeing कारसे नव्हते. शिनाय हॉटेल्वरून समोरीत
हिमशिखरांचा दिवसभर आनंद घेण्याचं सर्वांनी ठरवितं होत. शिनाय सूर्यादिसपण
बघायचा होता. त्याप्रमाणे गजर लावुन सोपी गेलो. पहाटे उठुन व्यक्तिं पण कारसे
वर्णन करणाजोगे काही दिसले नाही. मग परत सोप. नंतर आंधोळ करुन, नाष्ठा करुन
हॉटेल्वरून निघालो. निसर्गाची पण कमाळच. काळचं दिसणारी हिमशिखरे आज मात्र
धुक्यामुळे पूर्ण गायब. गाडीने साधारणतः २०-२५ कि. वर असणाऱ्या एका अतिप्रचलिन
मंदीरात आलो. मंदीरात लावुन असणाऱ्या घोराश्या तळ्यासारू भरपूर मासे होते. त्या शिवमंदीरात
पार्वतीची पण कधीही न बघायला मिळणारी मूर्ती आहे. मंदीराची बरीच पडसड शाळी आहे.
तासभरांतर Tea factory कडे निघालो. Factory मध्ये बघणासारखे काही नाही. त्यापेक्षा
केरळात जास्त मजा येते. Factory बघुन समोरच्याच एका हॉटेल्मध्ये जेवण करुन
हॉटेल्त परतलो. वाटेत कुठुळा जशी शाळीची factory आहे तसा पर्यटकांचा थांबा आहे.
हॉटेल्शेजारीच असलेल्या एका वाटेने रवाळी उतरुन गेलो. नैनीतालपासुनच आहाला अनेक
वृक्ष दिसत होते व माकडांनी खाऊन टाकुन दिलेले फळ पार्श्वची फळे रस्तावर पडलेली
असतात. आमच्या एका वाटेवर अनेक अशी फळे होती. अजुन रवाळी गेल्यावर एक सुंदर
मंदीर लागले. मंदीरात कुणीच नव्हते त्यामुळे एकू आवाजात केलेला धरानादही प्रचंड मोठा वाटत होता.
मंदीरापासुन अजुन रवाळी जंगळात जाणारा रस्तापण होता. तो मात्र आही टाळला. मंदीराच्या
बाजूलाच वस्ती असणार. एका वस्तीवर कुणा पंजाबी कुटुंबात विवाह समारंभ असावा.
मग रेणू येणाऱ्या पंजाबी ठेक्यावर मी व अमितने गणपती नाच केला. बाकी अशा पर्यटनात
हाच मोठा आनंद. नोकरीमुळे, ओळखीमुळे जे कपडे आपण घालु शकत नाही, नाचगाणा
मुक्तापणे करु शकत नाही ते सर्व इथे करुन घ्यायचे. शेवटी नदया-नाळे-डोंगर-बागा-सूर्यास्त
आदी नाशिकमध्ये दिसते पण हे सर्व सूर्यास्तात व शिस्तीत बघणापेक्षा टी-शर्ट-जीन्स-शर्ट्स
मध्ये नाचत, गात बघणे जास्त बरे. तिथुन मग हॉटेल्वर परत. जेवणाआधी गप्पा.
जेवण करुन दुसऱ्या दिवशी लवकर निघायचे असल्याने आही रूमकडे निघालो. तितक्यात त्या वार्ड
दिसल्या. आमच्याशी गुाही काळ बोललात हातच त्या वार्डना खुप आनंद सांग होता. सगळ्यांनी
मिळुन त्या वार्डच्या हातात आही पैशाचे पाकीट दिले. आही केलेली ही मदत खुपच लोकडी. रवर
तर हे किंणारपण नव्हते. पण आपण कधी पर्यटलात गेल्यात व अशी काही मागसे प्रेरक्यास
मदत करावी हीच त्यात सदिच्छा.

दुसऱ्या दिवशी सकाळीच आही धुक्याच्या आड गेलेल्या हिमशिखरांचा निरोप घेऊन
रात्रीचेतमार्गे जीम कॉर्पोरसाठी निघालो. सामान थोडे वाढले होते. कारण नैनीतालची थोडीशी
वदरी व आदल्यादिवशी गेळा केलेली पार्श्वची फळे. नैसाजी सोडलं ते मोठेक अशा हिमशिखरे
व धोबीणची करुण कहाणी मनाच्या स्मृतीपटलावर कायमची कोरुनच.

रानीखेतचा रस्ता धारांचा व अरुंद. सकाळी लवकर निघाल्याने वहाणांची गर्दी कमी वाटेवर अनेक पक्षी दिसले. अद्वैतला खूप पक्षी दिसत होते. सातताळहून नैनीतालला येताना एका कोरस्थाने आमच्या गाडीसमोर रस्ता ओढाडला होता. अद्वैत त्यामुळे असा कुणी प्राणी दिसतो का? ह्याची वाट बंधत होता. दोन तासांची सफर करून आम्ही रानीखेतला पोहचलो. वर चढून एका सुंदर मंदिराचे दर्शन घेतले. मग सकाळची ग्याहरी. पुढे मिर्चीटरचे एक मंदिर आहे. सुंदर आहे. वाटेतच चिन्मया युध्दात ज्यांनी आपले बळिदान केले त्यांचे पुतळे होते. २ दिवस आराम करायचा असेल तर रानीखेत हे उत्तम ठिकाण आहे. सर्व परिसर हिरवागार व सुंदर आहे. इथे एक सुंदर बागपण आहे. रविवार असल्याने ती मात्र बंद होती.

रानीखेत सोडून गाडी कॉर्बेटकडे एका डोंगरातून दुसऱ्या डोंगरात जात होती. निसर्गाने काहीतेळात रंग पाळटला. अगदम दाटून आले. धारातीळ एका सुंदरशा नळपावर गाडी थांबवून फोटो, सोबत असणारा खिडा, पाळक नद्या, कचोरी व लोकम सरवताचा आस्वाद घेतला. थोड्यावेळाने निधुन दुपारी २ पर्यंत कॉर्बेटला पोहचलो. 'Tiger Camp' हे येथील हॉटेल खूपच छान व प्रफुल्लित होतं. उशीर झाल्यामुळे fresh होऊन जेवण घेतलं. मी आणि प्राची सोडून सर्वजण जंगल सफारीला निघून गेले. सहाच्या सुमारास आम्ही रोधं हॉटेलच्या परिसरात पायी फिरून आलो. रात्री जेवण व त्यानंतर सफारीबाबत चर्चा. सफारीत लागू रावटी हत्ती, हरिण इत्यादी प्राणी दिसले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी पुढे सफारी होती. ह्याच बुकींग १५ दिवस अगोदर करावे लागते. आम्ही कोळेंत नव्हत. शॅल्शेच्या ओळखीने जुगाड केला पास मिळाला. सकाळी जंगल सफारी केली. कॉर्बेटचे अभयारण्य खूपच मोठे आहे. सफारीतून असंख्य मोर, निरनिराळे पक्षी, हरीण, काळवीट, रावटी डुमकर, माकड दिसले. वाघ मात्र काही दिसला नाही. काढ्यामध्ये आम्हाला अगदी जवळून दर्शन झाले होते. अर्थात नैनीतालच्या इूमध्ये सायबेरियन टायगर व लॅप्टॉप दिसले होते. दुधाची तहान ताकावर. सफारी उरकून हॉटेलवर परतलो. ध्यानपैकी व्यवस्थ घेतली. नाश्ता झाला. दुपारी चेकआऊट करून काढगोडामध्ये देहरादूनची ट्रेन पकडायची होती. नैनीतालपासून कॉर्बेटपर्यंत आनंदकुमार (आमच्या गाडीचा ड्रायव्हर) आमच्याबरोबर होता. अतिशय शांत, भीतभाषी व चांगलं ड्रायव्हिंग करणारा.

दुसरी गाडी करून आम्ही काढगोडामला 'Tiger Camp' हॉटेल, तेथील सुंदर ब्रेकफास्ट, डिनर, फळकुळांनी भरलेली बागेचा परिसराचा निरोप घेऊन निघालो. कॉर्बेटचे ह्यामान नाशिकपेक्षाही गरम पण ह्या चांगल्या हॉटेलमुळे उन्हाळा जाणवला नाही. काढगोडामधून ट्रेन रात्रीची होती. वेळ भरपूर होता. त्यामुळेच रस्त्यावर असलेल्या एका फॉलवर आलो. हा वॉटरफॉल नाशिकच्या सोमेश्वरच्या शिवधड्या सारखाच आहे. प्रंपड गर्दी होती. तास दिस-तास फॉलवर थांबून साधारणतः ४ वाजता एका हॉटेलमध्ये जेवण उरकली. तिथून काढगोडाम स्टेशनवर. इथे आम्हाला ३ तास थांबायला लागणार होतं.

वसस्थानक, रेल्वे प्लॅटफॉर्म आणि विमानतळांवर थर्डमिपास अगदी एकटं असलं तरी सहज होत असतो. आही तर रजग होतो त्यामुळे वेळ निधुन गेला. उन्हाळ्यामुळे थोडा त्रास होत होता. ह्याच स्टेशनवर आही सहलीच्या सुरवातीला सकाळी आलो तेव्हा किती छान वाटलं होत! शेवटी सगळीच पर्यटनस्थळं चांगलीच असतात. मंत्रात आपण वर्षातील कुठल्यावेळी आणि दिवसाच्या कुठल्यावेळी जातो त्यावर आपण त्यांना चांगले, उत्तम, बरे, बोगस असा शेर देत असतो. तसयं आपली शारिरीक, मानसिक अवस्थापण शेर बदलू शकते. देन आल्यावर डव्यात शिरलो. आज कुणाळाच दुपारी उशीरा जेवणामुळे रात्रीचे जेवायचे नव्हते. शिवाय कॉर्बेटच्या morning सकारासाठी पहाटे पाचलाच उठल्यामुळे डोळ्यांमध्ये थकवा व शोप होती. गाडीने ८.०० नाजता स्टेशन सोडले आणि थोड्याच वेळात आहीपण 3 Tier AC च्या डव्यात शेवटी गेली पहाटेचा गजर लवण.

पहाटे-पहाटे देखावूनला पोहचलो. दोन टॅक्सीकॉन्व (ऑम्बेसेडर) मसुरीला निघालो. हे अंतर ३२ कि.मी. साधारणतः तासभर. पहाटेचा सुखद गारवा, मसुरीचा धाटारस्ता व सभोवलाळ्या सुंदर निसर्ग ज्यालाही व्यालकत आही मसुरीत. हॉटेलाचा चेकईन ९.०० वा. त्यामुळे पुन्हा २-२११ तास हॉटेला लॉन्जमध्ये वेळ काढला. नंतर थोडी शोप व आंधोळी, जेवण केव्यावर बाहेर मसुरीदरिनासाठी निघालो. मसुरी महाबळेश्वरप्रमाणे पूर्वी व्यावसायिक पर्यटनस्थळ असल्यामुळे इथे "हाफ डे" व "फुल डे" अशा package tours आहेत. आही अर्थातच "हाफ डे" गिनडलं. प्रथम ज्या रस्तावरून चारत्याकी जाऊच शकणार नाही अशा महाभयानक चढ-उतारांच्या रस्त्यावरून एका तिबेटी मंदीरात आलो. मंदीरात बुध्दाची मूर्ती होती व आत १५-२० माणसांच्या तिबेटी भाषेत जप-मंत्र ३. सुरु होते. एका बार्डनवळ एका हातात मार्क व दुसऱ्या हाताने एक spindle फिरविणे सुरु होते. मंदीरात दर्शनासाठी कुणी आल्यास त्यांच्यापैकीच एकजण आळीपार्कीने उठून सर्वांना न चुकता प्रसाद देत होता. मंत्रधोष्याची पध्दत, चाळीकडे आपल्याप्रमाणेच पण आवाज जरासे मधूनमधून वेसुर होते. मंदीरातून दर्शन घेतल्यावर परतीचा रस्ता मधापेक्षा भ्रमंकर. एका अरुंद वळ्यावर आमच्या दोन्ही मासुती व्हॅन्सनी जे थुर्नस घेतले ते काळजाचा ठोकच चुकविणारे. ज्या रस्तांवर आपण दोनचाकी चाळकियाची अगदी Emergency असली तर चाळवु त्या रस्त्यांवर थोडी वहादर चारत्याकी चाळवित होते. शेवटी मेरा भारत महान. विकसित देशांतील पर्यटकांची मुंबई-आग्रा महामार्गाविरसुद्धा प्रवास करणाऱ्यांची तयारी नसते, त्यांचे इथे काय होत असेल ही कल्पनाच केलेली वरी. आपण जलं युरोप-सिंगापूर-मॉरीशस-स्वीडिंड आदी ठिकाणी जाऊन आल्यावर धरी जी वपनि करतो, तसे परदेशी पर्यटक अशाठिकाणी जाऊन आल्यावर काय सांगत असतील?

मंदीराचे दर्शन व तो १०-१५ मिनिटांचा भयाण रस्ता पार करून आही एकदाचे मुख्य रस्त्यावर आलो व Kempty Falls च्या दिशेने निघाय्यावर सुरवेच्या निघालस सोडली. Kempty Falls वर पर्यटकांची प्रेंचस गर्दी. एका अशा फॉलवर आमित, शौळेशा व मुळांनी पाण्यात उतरून फिरीचा आनंद घेतला. माण पोहता येत नाही व अंगाळा नंतर खाज येते, त्यामुळे मी आपण चारहात दूरच. साधारण २११ तासांनी आही परतीच्या वाटेवर अजून एका मंदीरापाशी आलो. मंदीर उंच डोंगरावर, नांव विसरलो. आणि आता आवतही नाही. मजळ-दरमजळ करत साधारणतः नाशिकच्या मांडवठेव्याहून उंच असणाऱ्या ह्या मंदीरात पोहचलो. ह्या देवी मंदीराचे दर्शन घेऊन मंदीराच्या समोरील भागातून एका वाजुळा वृक्षांनी भरलेले संपूर्ण

दिवेगार डोंगर तर दुसऱ्या बाजूला एकही वृक्ष नसणारे काळे डोंगर व मधल्या भागात दूरवर हिमाळयाच्या अस्पष्ट डोंगररांगा. निसर्गाने हे अद्भुत चमत्कार व्युत्पन्न केले आहे. गाडीने अजूनही संध्याकाळच्या सुमारास मसुरीतील 'मालरोड' वरील एका चौकात उतरले. मग शॉपिंग म्हणजे विंडो शॉपिंगच जास्त. बोली ८-९ दिवस जेवण म्हटले की आर्जु-पहा, चना-भदुरा, पगरि व बटाटा. आज चेंज म्हणून दाखिणात्य जेवण म्हणजे दसा-सांबार, उत्तप्पा, डोसा इ. हा चेंज जरा चांगल्याच वाटला.

जेवण करून हॉटेलात परत. काळ्या रात्रीचा प्रवास, दिवसभर भटकंती ह्यामुळे सगळे शहाण्या मुळांप्रमाणे गुपचुप आपआपच्या खोळात जाऊन केव्हा झोपले हे लॉन्चे ल्यांवाही कळले नसेल - हवामान बऱ्यापैकी नाशिकप्रमाणेच, हळक्या फॅनवाही शोप लावली.

आता उधा सहलीतला शेनटचा दिवस. तसा आरामाच्या. बहुधा सगळ्यांना घरचे वेध. आही आमच्या निरंजीवांना धरिच ठेवून आल्याने त्याच्या मातेला त्याची जरा जास्तच आठवण. सकाळी आरामात उठणे, आंबोळी, नाष्टा इ० करून दुपारी दोनही हॉटेल् - चेर ऑब्जर क्लॉ.

देहरादूनहून - दिल्लीची ट्रेन रात्रीची. हातात भरपूर वेळ त्यामुळे "सहस्रधारा" आणि "ऋषीकेश" बघण्याचे ठरले. त्याप्रमाणे प्रथम "सहस्रधारा" बघितले. दुपारी ४-४:१५ वा निघेच चहा घेऊन ऋषीकेशला निघालो. तिथे गावांत शिरतांनाच अमितला प्रमोशन मिळाल्याच समजले. मग काय त्याला रॉगट क्लॉ. प्रथम 'लक्ष्मणसूत्र' बघितले. माझ्या आजोबांकडून मी त्याच्याविषयी ऐकल्याने आणते. मूळतः हा लोकडात बांधलेला. पण आता चांगला चमक मधल्या अद्युनिक तंत्रज्ञानाने साधारणतः १०-१२ वर्षांपूर्वी डागडुजी करून नव्याने तयार करण्यात आलेला. इथेही बरीच गर्दी. सूव्यावरून पायी चालण्याबाबतचेच दुय्यमी वाहनेपण जात होती. गंगेच्या पात्रावर असलेला हा सूत्र मात्र विलोभनीय. सूव्यावरून गंगेच्या पळतीरी "परमार्थ निकेतन" इथे दररोज संध्याकाळी गंगेच्या तीरी होणाऱ्या आरतीचा अनुभव अनुराधाप्रामांने सांगितल्याप्रमाणे घेतला. थोड मुठे जाऊन एका घाटावर व्युत्पन्न गंगेत हात-पाय-तोंड धुतले. शांतपणे समोर वाहणाऱ्या सूर्यास्तामुळे किंचित तांबूस झालेल्या गंगेच्या प्रवाहाकडे बघत आनंद घेतला. आरती संपल्यावर गंगेत दिने सोडले गेले त्याची मजा वेगळीच.

उच्च सूव्यावरून समोस्या किनाऱ्यावर येऊन गाडीत बसलो व देहरादूनकडे निघालो. एका हॉटेलात रात्रीचे जेवण झाले. सर्वांनी निरनिराळे भातच order केले होते. जेवणानंतर स्टेशनवर. ही पूर्ण रात गाडी होती. डब्यात शिरलो, गजर लावला व सोयी गेली. गजराने जाग आली तेव्हा निजामुद्दीन स्टेशन आलेच होते. स्टेशनच्याबाहेर एक धकास चहा घेऊन गाडीत बसलो. विनयप्रामांच्या ओळखीने "उत्तराखंड भवन" मध्ये उतरणार होतो. एक खाळच्या मजल्यावर व एक पहिल्या मजल्यावर खोल्या मिळाल्या होत्या. ध्यान होत्या. थोड्यावेळात नाष्टा, चहा झाला. आंबोळीकरण एक दुळकी काढली. तोवर निघायची वेळ झाली. गाडीने दुपारी एक पर्यंत विमानतळावर. पोहचल्यावर लक्षात आले की आयची सॅक विसरली. आही तोपर्यंत Boarding Pass पण घेतले होते.

लगेच वाडीचाळकाळी कोन केळी. लाने सॅक सर्व वस्तुंनिशि आणुन दिली.
 थोडासा नाष्ठा करुन एस्कलेटरवरुन आर्ही विमानात बसले. महा खर तर
 पुढाळा थोड आध्याय वाटेळ, पूण एस्कलेटरची मार भिती वाटते. उतरणाच्या
 एस्कलेटरची जरा जास्तच. पूण मनाचा हिच्या करुन वापरळ आणि एकदाचा
 तरुमजल्यावर आले. मागे हाण्याला मका मॉलमध्ये एस्कलेटर असल्यामुळे वरच्या मजल्यावर
 भेळोच वळतो. सगळ्या गोष्टींची आपणांस सवय हवी, हे खरे -

विमानात माझा नाशिकचा मित्र भेटळी. मजा वाटते. अवघ्या दोन तांसात
 विमानाने स्मुथ लॅंडिंग करत मुंबई गाळते. आपला प्रांत आल्यावर जरा जास्तच
 सुरक्षित वाटते. आदल्यादिवशीच नाशिकला कोन करुन K.K.ची वाडी मुक केळी होती.
 विमानातळावर सर्वांचा निरोप घेऊन K.K.ची वाडी न आल्याने टाखां ने दादर T.T.
 तिथुन मुंबई-जळगांव ही परिवर्तन बस पकडळी. "परिवर्तन" नावांप्रमाणेच शोभते.
 मस.टी.च्या एशियाड नावाच्या निमआराम (१) बसंपेक्षा खूपच आरामदायक. वसने
 सायन, कुळी, हाणो, भिवडी ३० आंवेघेऊन सुध्दा ११-३० पर्यंत नाशिक गाळते.
 नेहमीप्रमाणेच व्क्कर स्टॅंडवर रिक्षावाल्यांशी ५०-४०-३० असा भाव करत रिक्षाने घरी
 पोहचले.

होणार, होणार, आळी, आळी असे म्हणता म्हणता मुमच्यासारकीच आमची ही
 आणखी एक सहळ अनेक आवणी मगात कायमच्या ठेवून पुन्हा पुढल्यावर्षीची उभी
 तयार करुन संपळी.

सर्व सहळ सुरक्षित, उत्तम ठरल्याप्रमाणे झाली. आता पुढल्यावर्षी कुठे र्वर तरं
 बघायला खूप काही आहे, परंतु मुखत्वे काश्मीर, ऋग्म-East व राजस्थान डोक्यात
 आहे. काश्मीर व ऋग्म-East मात्र केसरी/सन्नि अशन्नि करावी लागणार. बंधु.

सहलीत मात्र पूर्वीच्यापेक्षा ह्यानेकी थोडा थकवा जाणवळी. आमचे बाबा नेहमीच
 सांगातात, अंगात जोर आहे तो पर्यंत भिरुन था. नंतर तेवही मजा येत नाही.
 खरंच लांच म्हणजे परळं.